

מקדושים

גיליון כ"ח

פרשת תזריע - מצורע | תשפ"ה

גיליון שבועי בעניי כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וגו" (יב, ב).

ונקדים לפרש הפסוק (ישעיהו נז, יט): 'בזר אִשָּׁה יִבֵּי שְׁפָתַי' שְׁלֹם שְׁלֹם לְרִחוֹק וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאִיתִי, היינו על דרך שאמר ר' חנינא בן דוסא (ברכות לד, ב): 'אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל', והיינו 'שגורה' מלשון 'משגרין' כוס של ברכה' וכו' (שם נא, ב), והיינו אם נשלח לו התפילה בפיו מאת ה' איך להתפלל ואיזה דיבורים שידבר, אז בודאי יודע אני שהוא מקובל וכו'. וזהו פירוש הפסוק 'בזר אִשָּׁה יִבֵּי שְׁפָתַי' היינו כשה' בורא לו מחדש ניב שפתים מה להתפלל ולדבר לפניו, אז 'שְׁלֹם בּוֹדָאִי וְכוּ' אָמַר ה', כשהדיבורים הם דברי ה' ששלח לו כך בפיו אז ודאי 'וְרָפָאִיתִי'.

וזה יש לומר שמרמז הפסוק 'אִשָּׁה' כִּי תִזְרֶיעַ, היינו כשהדיבור שלו מוריע, היינו שנתפשט הדיבור שלו בדיבורים חדשים מאת ה' ברוך הוא, אזי 'וְיִלְדָה זָכָר', היינו מולדת חיים ורפואה וחסד בחינת זכר, והבן (דגל מחנה אפרים).

"וְרָאָהּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וגו" (יג, ה).

גזרת הכתוב שלא תהיה טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן, 'כִּי שְׁפָתַי כִּהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת' (מלאכי ב, ז), ויורו למנוגע לפשפש במעשיו ויתפלל על עצמו ויתפלל גם הכהן עליו.

'וְצִוָּהּ הַכֹּהֵן וּפָנָה אֶת הַפֶּיַת בְּטָרֶם יָבֵא הַכֹּהֵן לְרֹאשׁוֹת אֶת הַנֶּגַע וגו' וְאַחֲרַי כֵּן יָבֵא הַכֹּהֵן לְרֹאשׁוֹת אֶת הַפֶּיַת' (יד, לו), ולא יבא קודם לכן ובין כך יהיה זמן תשובה ותפילה לבעלים וזמן תפילה לכהן, ועם זה נתן זמן הסגר (ספורנו).

"וְהַצְרִיעוּ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וגו' וְטָמְאָה טָמְאָה יָקָרָא" (יג, מה), "צריך להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים" (שבת סז, א).

ובספר ילקוט האורים הביא גמרא הנ"ל, והקשה למה צריך הוא יותר להודיע מכל החולים. ויש לומר, דרש"י וירא (בראשית כא, יז): 'וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנֶּגַע', מכאן שיפה תפילת חולים מתפילות אחרים שמתפללים עליו, והיא קודמת להתקבל. אם כן מדוע לא יתפלל [המצורע] בעצמו, ומדוע הוצרך להודיע צערו לרבים.

ויש לומר דקושיא אחת מתורצת בחברתה, על פי מה שכתב הזוהר (מצורע נג, א) מפני מה נקרא מצורע מוסגר, שמוסגר תפילתו בשמים. ולפי זה אתי שפיר דלכך צריך להודיע צערו לרבים יותר משאר חללים, כיון שמוסגר תפילתו בשמים אם כן אינו יכול להתפלל בעצמו, וצריך להודיע צערו לרבים והם יבקשו רחמים (פרדס יוסף).

השוויית הרגליים

אודות הכהנים בעבודתם בבית המקדש נאמר (תלמוד ירושלמי ברכות א, א): "שהיו מהלכים עקב בצד גודל וגודל אצל עקב", והדבר נלמד מהאמור בפרשת יתרו (כ, ג): "ולא תעלה בַּמַּעֲלָה עַל מַזְבִּיחַ". בהתאם לכך, אף על המתפלל להשוות רגליו כדי להתדמות לכהנים בעבודתם.

קביעת מקום

מאפיין נוסף המתלווה לעבודת הקרבנות ולו משמעות רבה, הינו קביעת המקום. ישנם קרבנות הנשחטים בצפון ואחרים בדרום, יש אשר דמם ניתן למעלה מחוט הסקרא ויש שדווקא למטה ממנו וכן הלאה. בדומה לכך, אף בתפילה ראוי לאדם לקבוע מקום לתפילתו.

איסור חציצה

הובא בחז"ל (ברכות ה, ב) כי על המתפלל להקפיד "שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר", וכך גם כתבו הפוסקים (טור או"ח צח, ועיי"ש ב"י בכוונת דבריו) כי יש להימנע ממצב בו יחצוץ דבר-מה בין המתפלל לקרקע.

הנהגה זו אף היא מתבססת על הלכות העבודה בבית המקדש, בה נאסר על הכהנים לשמש במקדש בעוד שישנה חציצה כלשהי בין ידיהם לכלי השרת או בין רגליהם לקרקע.

בגדים נאים

כהן שעבד בבית המקדש ללא בגדי הכהונה, עבודתו פסולה ומחוללת (משנה ובחים א, א), ולא עוד אלא שאין הוא נחשב 'כהן' באופן זה, וכמובא בגמרא (ובחים יז, ב): "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם".

כן הדבר גם בעבודת התפילה, בעת שניצב האדם בתפילה לפני קונו - עליו לוודא שבגדיו נאים ומהודרים דיים כי לעמוד לפני המלך. יתירה מכך, יש שכתבו (טור שם) כי ראוי שיהיו לו בגדים מיוחדים לתפילה, וסייגו שאין יד כל אדם משגת לכך, אך לכל הפחות יקפיד על מכנסיו משום נקיות.

פסיעה לאחר

לאחר שהקריב הכהן את קרבן התמידי, הה פוסע לאחוריו עקב בצד אגודל על גבי שלשה רובדים של אבן שהיו בין הכבש למזבח. כך גם על המתפלל, בסיום תפילתו, לפסוע לאחוריו שלש פסיעות עקב בצד אגודל ובכך לסיים תפילתו.

צהר לתיבה

הארת מושגים ומיתוסים בתפילה

ישנן הנהגות והלכות לרוב הנוגעות לתפילה, ובפרט לתפילת שמונה עשרה. כל הנהגה וטעמה ומקורה, כל הלכה ויסודותיה הקדומים, ועל פי הטעמים היותר ידועים אין בהכרח קשר בין ההלכות השונות, אלא לכל אחד יסוד וטעם שונה. אכן, מצאנו דעה בראשונים (טור או"ח צח) שישנו מכנה משותף בין הנהגות השונות, ויסוד כולם בתקנה הקדומה של התפילה בתור זכר לקרבנות, כמאמר חז"ל (ברכות כו, ב): "תפילות כנגד תמידין תקנום". ויתירה מכך, עבודת התפילה הלא היא כעבודת הקרבנות ממשי, וכמאמרם ז"ל (במדבר רבה יח, כא): "וַיִּשְׁלַחֵם פְּרִים שְׁפָתַיִנִי" (הושע יד, ג), אמרו ישראל רבש"ע בזמן שבת המקדש קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר, ועכשיו אין בידינו אלא תפלה".

בהתאם לכך, שזורה הנהגה הראויה למתפלל בעומדו בתפילתו באופן התואם את עבודת הקרבנות בבית המקדש, וכפי שיפורט להלן.

כיונה

בעבודת הקרבן מצאנו עד כמה הכרחי לשמור על טהרת המחשבה והכוונה הרצויה, עד כדי כך שכוונה לא ראויה עלולה לפגל או לפסול את הקרבן.

כך גם בעבודה שבלב זו תפילה, על המתפלל לכוון את לבו כראוי ולטהר את מחשבותיו מכל סיג ופגם בעודו לפני הקב"ה.

עמידה

בנוגע לעבודת הקרבנות נאמר (דברים יח, ה): "לַעֲמֹד לְשִׁרְתִּי", וכך גם התפילה אמורה להיאמר בעמידה דווקא. כך גם יש שתלה זאת (ספר חסידים אות יח) בחובתו של האדם לעמוד על קרבנו בשעה שהוא קרב (ראה משנה תענית ד, ב), כן בתפילה ראוי וחובה לעמוד בשעה שעולה תפילתו לרצון לפניו יתברך.

ואני תפילתי

צידיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

אדם קם בבוקר, והנה הוא מצורע כשל. בתהליך אבחון ואף טהרת הצרעת נדרש ממנו לפנות אל הכהן, ובטעם הדבר מלמד אותנו הספורנו - כי מטרת הדבר כדי שהכהן יעיתר עליו בתפילה.

עד כמה מסוגלת תפילה לשנות סדרי עולם, להציל ולהושיע אף כשבדרך הטבע נראה כי אין סיכוי, ניתן ללמוד מהסיפור הבא אותו סיפר הגה"צ ר' אלימלך בידרמן.

אי אז לפני קרוב לשבעים שנה, בירושלים עיר הקודש, ילדה אשה כשרה וחסודה את בנה הבכור. אך למגינת לב, לצד השמחה הרבה שבהולדת הבן הראשון וההתרגשות שהציפה את הבית, כעבור שבועיים מהלידה התרגשה עליהם צרה צרורה כשבאופן פתאומי נקלעה האשה למצב רפואי מורכב ומסכן חיים אשר דרש התערבות מיידית.

הרופא אליו הובהלה האשה בחן את הנתונים, התעמק בהם והגיע למסקנה כי אין מנוס. על האשה לעבור באופן בלול ניתוח חירום אשר כבוחו להציל את חייה, אולם אליה וקוץ בה - ביצוע הניתוח ימנע ממנה את האפשרות לזכות בעתיד לילדים נוספים.

אם אין ברירה? פלט בעלה, יהודי יקר בשם ר' נחמיה בקר באחזי הרופא, ואף לגייס את הסכום הדרוש לתשלום עבור הפרוצדורה הרפואית המורכבת.

חלף זמן מועט, ור' נחמיה תופס את עצמו ומחיש פעמיו לבני ברק. הרי לא יתכן להיכנס לניתוח גורלי שכזה, מסוכן ובעל משמעות ארוכת טווח שכזה, מבלי שיעשה קודם לכן את הצעד המתבקש, וכיהודי ירא ה' ילך אצל חכם. פאר הדור, הודו והדרו היה מרן החזון איש, ואליו הועיד האיש פעמיו.

אם אין ברירה? החזון אף הוא נטה לשמוע לדעת הרופאים, שהרי ניתנה להם הרשות לרפא, ואם אכן לא נותרה כל ברירה אחת - פיקוח נפש דוחה הכל ויש לבצע את הניתוח.

עם זאת, לא היתה זו תשובה סופית.

החזון איש עסק היה באותה העת בבטילת ידיו כהכנה לתפילת המנחה, והוא פנה לר' נחמיה ובירר אצלו: 'האם התפילת כבר מנחה?'

ר' נחמיה, שהשיב בשלילה, נקרא על ידו להצטרף למנין. 'אחרי תפילת המנחה גש נא אלי, נדבר על זה שוב' הוסיף החזון איש.

תפילת מנחה חלפה עליו בסערת רגשות, מתוך קרבת אלקים ולב נשבר, ותיכף לאחריה ניגש לחזון איש כשבמחוחו מנקרת התהייה ואף ניבטת מעיניו - הלא כבר קיבל תשובה לשאלתו, ועל מה עוד יש לדון?

אל תיגשו לניתוח! חרץ החזון איש במפתיע.

בדרך ארץ ומתוך יראת כבוד העו ר' נחמיה לשטוח את תמיכתו: 'הלא כבר פסק לי רבנו כי יש לנתח בהקדם האפשרי, ומה השתנה בשעה קצרה זו?'

כאן לימד אותו החזון איש פרק בכוחה של תפילה.

'תפילת המנחה' הבהיר בפשטות, 'בכוחה לשנות את רוע הגזירה ולשדד את כל מערכות הטבע. אכן, קודם התפילה היתה תשובתי אחת, אולם אחריה נפתח שער לישועה. אל תעשה מאומה בנידון, והש"ת יעזור וישלח רפואה שלימה!'

לימים סיפרו בניה של אשה זו את המעשה המופלא, בנים שנולדו לה לאחר מכן והוכיחו כי אכן - בכח התפילה לפעול אף במקום שאין יד הרופאים מגעת. למותר לציין כי היא זכתה להאריך ימים ולהעפיל לגבורות, ורק בגיל שמונים ושמונה הלכה לעולמה כשהיא מותירה אחריה זרע ברך ה'.

מקדושים

עלון שבועי בעניי כוונת וביאורי תיבות התפילה

ספיר ויהלום

אוצרות ורעיונות במעלת התפילה

כשיהודי זקוק לדבר-מה, כשהוא כמה להצלחה במישור הזה או אחר או מצפה לישועה אל מול קושי עמו הוא מתמודד, התפילה הרי היא כמפתח קסמים שבכוחו לפתוח שערים ולבקוע רקיעים עד שיתעוררו רחמי שמים ויפקד האדם בדבר ישועה ורחמים.

אלא שגם בתפילה עצמה, כך לימודנו חכמינו זכרונם לברכה, ישנן תפילות הפועלות מהר מהרגיל. כך אמרו חז"ל (בבא קמא צב, א): "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחילה".

בפרשת השבוע מתארת התורה את סדר טהרת המצורע (וי, מה): "וְהָצִרְעַת אֶשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יְהִי פְרָמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא, וְאֵת הַסִּיבָה לִכֹּן מַגִּלִּים לָנוּ חִז"ל (שבת סז, א): "צריך להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים".

כשנחשפים לצרתו של הזולת, כשהלב נקרע לנוכח כאבו של יהודי אחר, אחינו ובשרנו, הרי שהתפילה הבוקעת מהלב בעקבות כך מרוממת ונעלית יותר, פועלת גדולות נצורות ומחישא את הישועה לאותו אדם, ואף מהר מכך - למתפלל עצמו.

אך מה נכלל בגדר 'מבקש רחמים על חברו'?

האם מלמול רפה של פרק תהלים השגור בזכרוננו, הזכרת שם בחטף או אנחה קלה, משמעותם השתתפות בצער הזולת ותפילה עליו?

היה זה בעת מלחמת העולם השנייה.

אירופה נרמסה תחת המגף הנאצי, דם ואש ותמורות עשן בכל מקום, יהודים הובלו כצאן לטבח ואודים מוצלים מאש היו אחד מעיר ושניים ממשפחה, כולי האי ואולי.

באותה העת נדדה ישיבת מיר המעטירה, בדרך ניסית ומופלאה שעוד ידובר בה לדורות, לעיר שנחאי שבסין, שם המשיכו להתעלות בתורה ועבודת הבורא תוך שהם משקיעים את ראשם ורובם בעומקה של סוגיא וכמו שזכחים עולם ומלואו.

המשגיח הנודע, גאון המוסר וליבם של ישראל ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, היה כמלאך המכה על קדקוד כל תלמיד ותלמיד ואומר לו 'גדל', ואף בשעה קשה זו עמד על משמרתו ושמר על הגחלת מכל משמר.

כחלק בלתי נפרד מעבודת המוסר היוקדת אותה תבע בראש ובראשונה מעצמו, אך כך גם מתלמידיו אהוביו, לצד הנחת המרובה שרווה בראותו אותם עמלים בתורה בכל מצב, נכח ר' יחזקאל לראות כי למרחק המשמעותי מהחזית המדממת - מחיר משל.

העובדה שבני הישיבה נמלטו בעור שיניהם והצליחו להיחלץ בזמן מגורלם של אחיהם באירופה הדוויה, היה בה כדי להעלות מעט ארוכה למכאובו על צרות ישראל, אולם יחד עם זאת ראה לנכון לעורר על ההשתתפות בצער אחיהם כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה ולשלהב את הלבבות לתפילה יוקדת למענם.

ביום מן הימים בא ר' יחזקאל בשערי היכל הישיבה, כינס סביבו את התלמידים והחל לעורר ולזעוק מקירות לבו.

בדבריו הביא המשגיח את דברי הגמרא (שבת סח) אודות אותו אילן מרובה-פירות הכורעת תחת משאו, פשוטו כמשמעו. עודף הפירות מכביד על האילן וענפיו עומדים אך בקושי בנטל. במצב כזה, מלמדת הגמרא, מקובל להעמיס על העץ אבנים כבדות כדי להתיש אותו, לגרום לו לאבד מעט מכוחו ובכך למעט את פירותיו עד לכמות סבירה ובריא.

במקביל, מציינת הגמרא כי נהוג היה לצבוע את האילן בצבע בוהק, כזה שיפנה את תשומת לבו של כל עובר אורח למצבו של האילן ועורר בו את רגש ההשתתפות, זאת בכדי שיתפללו העוברים ושבים על האילן.

כאן עולה התמיהה וכמו זועקת מאליה.

מילא אותו מצורע, אשר זה עתה חרב עליו עולמו והוא הוסגר, נחלט וגורש אל מחוץ למחנה, בושותו רבה וכלימתו עושה לה כנפיים, ניחא. מובן מדוע שאחרים יראו אותו, ישמעו את זעקתו וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא ויתרגשו, אולי אף יזילו דמעה למענו בתפילה.

אולם אותו אילן, במחילה, אינו אלא שבע מרוב טובה. אז קצת קשה לו נטל הפירות, מעיק עליו מעט משקל האשכולות הבשרניים. וכי לזאת ייקרא 'צרה'? האם על כך נדרש לזעזע כל עובר ושב, לזעוק ולעורר? האם לא מדובר בצעד מעט, איך לומר, מוגזם?

על כך השיב המשגיח במשפט אחד קצר, תמציתי, כזה המקפל בתוכו את היסוד לאותו מאמר חז"ל כה יסודי, תובעני כל כך: "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחילה".

'אדם שאינו מסוגל להתעורר ולחוש בצער המועט של הזולת, בקושי ולו קל שלו' קבע המשגיח ענק המוסר חד משמעית, 'לא יהיה ביכולתו להתחבר לכאבו גם כשמדובר בכאב נורא, בצרה אימה'.

'המתפלל על חברו' נמצאנו למדים, אינה סגולה קלת משקל אותה ניתן לבצע בהיסח הדעת. כדי לעמוד במדרגה המצופה מאיתנו בתפילה על הזולת, כדי שהאדם יוכל להצדיק את הכינוי 'מבקש רחמים על חברו', עליו לעמוד בדרישות משמעותיות. להשתתף בצער, לחוש את כאבו ולהתחבר לקושי שלו, לשאת אתו בעול וממילא גם בישועה אשר בוא תבוא.

מאוצרותיו ושיוחתי של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

קרבן אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

יורם להיעזר בשרידי האומץ שעוד נותרו בו, עם כל כמה שניסה להיזכר בתקוותיו לראות אחד כזה מקרוב, ברגע האמת נתסה החוויה משום מה בעיניו באור אחר לגמרי.

העיניים הבורקות, הנחששות, כמו גם השרירים שנמתחו לקראת זינוק, הבהירו להם כי הֵלֵךְ מחשבתו של האורח הבלתי-קרא מעשי. למדי. 'ו-י'! יורם בקושי הספיק לזעוק, והברדלס מצידו החליט שנמאס לו להמתין.

תשעים ושלושה קילומטרים לשעה, לסתות המסוגלות לפרק צוואר של שור מגודל ינבים אשר יש בהם כדי לחורר כל מה שיעמוד בדרכם, כמו גם היעדר תכונות יסוד כמו רחמנות וחמלה, מהווים מרשם בטוח לסכנה. אך גם מבלי להיכנס לנתונים יבשים, עצם מראה החתול הענק שועט לעברם עורר את השניים מקיפאונם והם פתחו במנוסת בהלה לעבר הג'יפ המגונן.

'חכה לי, חבר!' הפציר יורם בחברו בקול לא-לו, כשנכח לראות כי הלה מיטיב לרוץ ממנו והוא משתרך מאחור, אך זה האחרון התעלם לחלוטין, מותיר אותו לגורלו הרחק מאחור. 'כשמדובר בחיים ומוות' הבהיר לו בנשימה טרופה תוך שהוא ממשיך לרוץ, 'אין חברים'. כך, חד וחלק.

ההשגחה הפרטית תקפה גם בערבות אפריקה, כבכל מקום אחר בגלובוס, וככל הנראה היתה התוכנית האלוקית שונה במעט, או בהרבה, מכפי שראו זאת השניים.

לא חלפה כי אם דקה, בה הספיק יורם לצמצם את הפער ולעקוף את חברו, ואף להיכנס לג'יפ כשכל כולו רועד, מתנשף כאילו רודף אחריו ברדלס. החבר, לעומת זאת, נתקל באבן והשתחט מלוא קומתו ארצה, מה שאפשר לברדלס לסיים בהצלחה ובזריזות מעוררת לחלה את תוכניתו שלשלו.

כיום, כשיואב שומע אי מי שח בדברי חולין בתפילה, יהיה זה מכר או שכן, חבר או קרוב, הוא גוער בו בתוקף כמתבקש וכנפס בשלחן ערוך. אם זה לא עוזר, הוא פשוט בורה, נמלט מהזירה.

'התפילה היא חיי' הוא מבהיר בפשטות, 'זכפי שכבר למדתי - בחיים ומוות אין חברים!'

פינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"וְצִוָּהוּ הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת הַצֹּפֹר הָאֶחָד אֶל כָּל יָרֵשׁ עַל מֵים חַיִּים" (וי, ה).

על פסוק זה הובא במדרש (ויקרא רבה טז, ט): "הוא דכתיב (ישעיה נז, יט): 'בִּזְרָא יָבִי שְׁפָתַי שְׁלֹם לְרַחֵק וְלִקְרֹב אָמַר ה' וְיִפְתָּאֵי'". וכבר עמדו רבים על פשר הדברים ומה לפסוק זה ולנאמר בפרשה בענין טהרת המצורע.

בדרך נפלאה ומעוררת מבאר זאת הרה"ק המגיד מקאז'ניץ, בהקדם דברי חז"ל הידועים (מדרש הגדול שמות ד, ב): "אל תקרא מצורע אלא מוציא שם רע".

הנה ידוע על פי חכמת הרפואה, כי בגוף האדם ישנם וורידים ועורקים לרוב אשר תפקידם להוליך את הדם והחמצן לאיברים הנחוצים להם, והטביע הקב"ה בפלאי הבריאה כי יום ולילה לא ישובות אותם הוורידים והעורקים, שהרי אם אך לזמן מועט יפסיקו את פעולתם ייגרם בכך חליה נזק לגוף ויפגעו איברים חיוניים.

ניכר הדבר ביותר בעת שהאדם נפצע חלילה ופוסקת זרימת הדם והחמצן לאיבר מסוים, או אף בשעה שאיבר מסוים נח על מקומו ללא ניע זמן רב מדי, או אז מתקבלת תחושת נימול ו'הירדמות' בכיולו של האיבר המדובר, זאת בעקבות חסימה זו.

כן הדבר אף ברוחניות ובעולם הנפש, לכל יהודי יש כעין צינורות המיועדים להזין את נשמתו בכל הדרוש לה על מנת להתעלות ולדבוק בטוב, ועל מנת שיוכל לתפקד כיות בבואו לפתוח פיו לפני השי"ת בעבודה שבלב זו תפילה.

אולם אם 'נפצעה' ח"ו נשמתו של אדם, משום שעשה שימוש לרעה בפיו וטימא את לשונו בדיבורים שאינם ראויים, כתוצאה מכך כביכול נחסמים כל אותם 'וורידים' רוחניים, ואין ביכולת האדם לפתוח לבו בתפילה.

לשם כך באה טהרת המצורע, כדי לפתוח את הצינורות הללו כמקדם ולאפשר את זרימת האור האלוקי וחיוניות הנפש לכל רמ"ח איברי האדם וש"ה גידיו, על מנת שיוכל לעמוד לפני קונו ולפתוח לבבו לפניו בתפילה.

מילתא חדת"א

מניי תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

תפלות הצדיקים

עבודת התפלה עומדת ברומו של עולם וכל גדולי עולם נתחבטו וזרעו בה עמל ויגיעה כדי שתהיה תפלתם פראוי ותהיה עבודתם מעלת חן לפני המקום, כמו ששםתי ממור"ר אבי ע"ה שהיו צדיקים שכל מיהם היו מלאים פחד שמא לא הגיעו לעבודת ה' בענין התפלה כתכליתה הרצויה.

ועל פי זה פרש את הכתוב 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברגעה' (תהלים ב יא), שלכאורה יקשה איך שיש שבעבודת האל-ל ישמשו יראה וגילה בערבוביה, הרי הם שתי בחינות הפוכות זו מזו.

אולם בזה הכתוב אנו רואים מהי דרכם של הצדיקים בעבודת התפלה, וזהו פי' הכתוב 'עבדו את ה' ביראה' - תהיה עבודתכם גדולה כל כך עד שתהיו יראים שמא לא הגעתם לעבודת ה' כתכליתה, שהרי כשאנו מתפללים ונדמה לנו שתפלתנו היתה פראוי ובכונה אנו מברכים את עצמנו בלבנו פנימה ושומים ואומרים 'ברוך ה' התפללנו היום טוב מאד', אך הצדיקים אף שמתפללים טוב עדיו חוששים שמא עדיו לא הגיעו לדרגת 'עבדו את ה' לפי תכליתה, וזהו בחינת 'עיון תפלה' שמענינים בתפלתם היכן לא כונו פראוי וכיצד יכולים מכאן והלאה להתפלל טוב יותר, ועל יראה כזו אומר הפסוק 'וגילו ברגעה' - היינו שתגילו ותשמחו ברגעה ההיא שבאה בלבכם, כי יש לכם לשמח על שכל דאגתכם היא רק בדברים רוחניים העומדים ברומו של עולם, שלא כדרכם של פשוטי העם שיראים ודואגים על פרנסתם וכל צרכיהם החמריים שמקניני העולם הזה מחמת חסר בטחונם בה'.

והעוונות, ולאחר מכן אומרים מזמור 'על נהרות בבל' (תהלים קלו) העוסק בגלות בני ירושלים על ידי נבוכדנצר, ואחריו מזמור ע"ט בתהלים הפותח במילים: 'מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך' - העוסק אף הוא בצרות הנוראות שהשתרגו על צוואר בני ישראל בעת החורבן.

לאחר מכן נאמר בסדר התיקון פרק ה' במגילת איכה: 'זכר ה' מה היה לנו', וכך גם קינתו של הנביא ישעיהו המבכה את החורבן, הפותחת במילים (ישעיהו סג, טו): 'הבט משמים וראה מזל קדשך ותפארתך'.

בשלב זה פונים לומר את תחינתו של הנביא ישעיהו לישועת ישראל ובנין בית המקדש במהרה (ישעיהו סא, י): 'שוש אשיש בה' תגל נפשי פאלק'.

תיקון לאה ממשיך בסדר קינות ותינוי הצער הנורא, כל קהילה ועדה לפי מנהגה וכפי המסור לה מרביתה, והוא חותם בפסוק (ישעיהו נב, ב): 'התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחי מוסרי צנארה שבנה בת ציון'.

לאחר תיקון רחל, אשר עניינו כאמור קינה על חורבן הבית ובכי על הצרות שאירעו לישראל עקב כך, אומרים 'תיקון לאה', אשר בניגוד לחלק הראשון - עיקר עניינו תנחומים ותחינה לבנין בית המקדש וגאולת ישראל השלימה, גאולת השכינה הקדושה והקמתה מעפר במהרה בימינו.

חלק זה מבוסס בעיקר על מזמורי תהלים העוסקים בענין זה, והוא נאמר בכוונה תחילה בחלק החותם את סדר תיקון חצות.

לאחר אמירת כל זאת, הובא (שערי תשובה סוף סי' קו בשם מהר"א אזולאי) כי יש לומר: 'אני מאמין באמונה שלימה בנחמת ציון, אלהים ברחמי ינחמנו, ויחדש עלינו מלכותו מהרה'.

הלכות ומנהגים

תיקון חצות נאמר בשיבה על הקרקע ובחליצת מנעלים, דרך אבלות, ועניינו דווקא בחצות הלילה או בחצות היום. בקהילות רבות נהוג לאומרו בימי בין המצרים דווקא בחצות היום, ובעת הזו אומרים אותו במקומות רבים אף עם צעירי הצאן ותינוקות של בית רבן.

אין צורך במנין לאמירת תיקון חצות, וכל יחיד יכול לאומרו לעצמו בביתו.

בימינו אני

כבר זעקו גדולי ומאורי הדורות ככרכאי אודות העובדה שהפך סדר קינות זה להיות נחלתם של יחיד סגולה בלבד, וביכו מרה על כך שאין אומרים זאת המון העם. עד שהתבטאו ואמרו כי סימן מובהק הוא לירידת הדורות ולשפלות הנוראה, להעדר יראת השמים האמיתית.

וכך התבטא מרן החתם סופר (דרשות חת"ס ז' אב תקצ"ד): 'משל לאחד שירד מכבודו ונסתלקו ממנו אביו ואמו וכל קרוביו ונלקח ממנו כל אשר לו וכל כליו ועשרו, והוא בוכה ומתעסק על כלי המיועד למשחק שניטל ממנו, ואין בו דעת לבכות על צרתו האמיתית, אוי לו לזה השוטה שאפילו שכלו נשלל ממנו'.

אכן היו שלמדו זכות (אש"ל אברהם סי' א ועוד) על עם ישראל שאינו נוהג בכך בהמוניו, וכתבו כי דווקא מתוך המצב הנורא בו שרויים ישראל אין להם פניות הלב והמחשבה להקדיש עצמם לקונן בשימת הלב הראויה על חורבן הבית.

אכן כתבו האחרונים (סידור הרב סדר השכמת הבוקר ועוד) כי ראוי לכל אדם לנהוג כן לכל הפחות מדי פעם ואחת לתקופה, והדגישו גדולי המקובלים (כו אש ח, כף החיים ועוד) כי בעת חצות ראוי יותר לקונן על המקדש מאשר לעסוק בתורה.

הוד קדומים אופף את אחת התפילות המיוחדות והמיוחדות ביותר, הלא הוא סדר תיקון חצות. סדר תפילות זה, כך נתפס בטעות בדורות האחרונים, שמור לבני עלייה אשר יד להם בנסתרות וליועדי ח"ן אשר מילאו את כריסם בספרי האר"י והמסתעף.

אולם סקירה מקיפה של הענין מעלה כי לא כך הדבר, אלא אדרבה - במהלך הדורות נהגו רוב מנין ובנין בעם ישראל לשבת ולקונן על החורבן באמירת אותו סדר קינות מיוחד, מדי יום וכמעט ללא יוצא מן הכלל.

מהו אותו 'תיקון חצות' אשר לנוכח העובדה שכיום איננו נחלת הכלל - מרביתנו אינם בקיאים בתוכנו, מי קבע אותו ומתי הוא נתיסד? על כך במאמר הבא.

במקומות רבים התבטאו חכמינו ז"ל בגודל מעלת המצטרע על חורבן בית המקדש והמייחל לבנינו במהרה, ולעומת זאת הכבירו בחומרת זה שאינו עושה כן. וכך אכן פסק המחבר בשלחן ערוך, כבר בסימן הראשון (או"ח א, ג): 'ראוי לכל ירא שמים שיהא מוצר ודואג על חורבן בית המקדש'.

אולם בניגוד להנחה המוסתית היכולה לעלות מתוך דברים אלה, כביכול אין הוראה מעשית מסוימת בנוגע לאבלות על החורבן בימות השנה הרגילים, היחס בספרי ההלכה שונה בתכלית והוא מציג הנהגה בה ראוי לכל אדם לנהוג.

ואלו דברי הטור (או"ח א): 'וכל שכן אם ישכים קודם אור הבוקר לקום להתחנן לפני בוראו, מה יופי ומה טובו. וטוב למי שמקדים שיכנין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה ולסוף ב' שליש הלילה ולסוף הלילה, שבאלו הזמנים הקדוש ברוך הוא נזכר לחורבן הבית ופיזור ישראל בין העובדי גילולים, והתפלה שיתפלל אדם באותה שעה על החורבן והפיזור רצויה וקרויה להתקבל, ויפיל תחתנו לפני המקום'.

יסוד ומקור המנהג

אודות התעוררות צער החורבן דווקא בלילה, נאמר כבר בגמרא כי באשמורת הבוקר מייילת השכינה ושואג הקב"ה כארי (ברכות ג, א): 'אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם'.

בזהר הקדוש מובא לא אחת כי חצות לילה הינה עת רצון מיוחדת מאין כמוהו, ועל פי זה קבע האר"י הקדוש (שערי ציון שער תיקון חצות) כי זו העת הנכונה לאמירת תיקון חצות. עוד הובא בשם רבותינו הגאונים (תשובות הגאונים סי' ק בשם רב האי גאון) כי משול הדבר לעבד הרואה את רבו מצטער, והוא קם ומצטער עמו באותה שעה.

המנהג בשנים קדמוניות

בימים עברו ועד לפני כמה מאות שנים, נהגו המון העם בהנהגה טובה זו של קימה להתאבל על חורבן בית המקדש, אולם נהגו בכך אך ורק בשלושת השבתות הנראות 'שלוש דפרוענותא', היינו שלושת שבתות בין המצרים.

מאוחר יותר התעורר דיון בין הפוסקים בנוגע לנכונות ההנהגה, בפרט לאור העובדה שאין ראוי לקונן דווקא ביום השבת על החורבן. אי לכך חלו במנהג המקורי אי אלו שינויים, עד שבא רבנו האריז"ל וקבע כי יש לקום מדי יום בימיו במהלך השנה כולה, לקונן על המקדש בסדר מיוחד שנקבע לכך, כפי שיורחב להלן.

תיקון רחל ותיקון לאה

החלק הראשון בתיקון חצות מכונה 'תיקון חצות', והוא מוקדש כולו לקינה ונהי על חורבן בית המקדש.

חלק זה פותח באמירת וידידי על החסאים

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

עזרת הנשים בבית הכנסת

בפרשת תזריע נצטווית היולדת (יב, ד): 'ושלשים יום ושלשת ימים... ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה', וכאן המקום לסקור בקצרה את הנושא הכללי של עזרת הנשים בבית הכנסת מבחינה הלכתית והיסטורית.

המקור הראשון להפרדת עזרת הנשים מעזרת הגברים למען שמירה על טהרת המחנה ולמניעת קלות ראש, הרי היא בבית המקדש. מדי שנה בשנה, מספרים חז"ל (סוכה נא, ב), לקראת שמחת בית השואבה היו מתקנים כעין גוזזטראות עבור הנשים אשר נכחו במעמד גדול זה.

חשוב לציין כי דווקא השם 'עזרת נשים' במקורו מתבסס על עזרת הנשים שהיתה בבית המקדש, אשר על אף שמה - לא היתה מופרדת באמצעות מחיצות ואף לא שימשה בדווקא את הנשים, אלא קראת כך עקב הצבת הגוזזטראות במיקום זה הללו בעת שמחת בית השואבה.

לאמיתו של דבר, בחז"ל כלל לא נזכר המושג 'עזרת נשים' ביחס לבית הכנסת, ואין כל עדות על כך שאכן היה בזמנם מקום קבע לתפילת נשים. העדות המוקדמת ביותר לכך היא בבית הכנסת העתיק בוורמייזא, אשר נוסד לפני כאלף שנה, ורק כעבור כמאה שנה הוסיפו ובנו בו מקום נפרד לנשים.

במהלך הדורות הלך ונפוץ יותר ויותר המנהג לייחד מבנה או חדר נפרד לתפילת נשים, ועד למאות השנים האחרונות עוד היו מתפללות הנשים במקרים רבים בבית כנסת נפרד לחלוטין, בין השאר כיוון שמורביתן לא הבינו את לשון הקודש והתפללו בלע"ז.

מעניין לציין לעדותו של החיד"א, אשר מתאר בתיעוד מסעותיו כי נכח והשתתף בתפילה בבית כנסת בצרפת - בו היתה עזרת הנשים ממוקמת תחת בית הכנסת, ודרך ארוכות יכולות היו הנשים להציץ ולראות את ספר התורה.

מאוחר יותר, בעיקר לנוכח העובדה שיותר ויותר נשים רכשו בקיאות בלשון הקודש וחפצו להשתתף בתפילת הציבור, הוטמע הנהוג לבנות עזרת נשים כמעט בכל בית כנסת.

סדרה דעות

תפילות הקדמונים ואבות האומה

יש והתפילה מועילה יותר, לפעמים היא פועלת במידה פחותה, והכל תלוי כמוהו במידת ההכנה לקראתה כמו גם בדרגתו של המתפלל וכוונותיו. עד כדי כך, שלעתים די בהכנה קלה לקראת התפילה - כדי לפעול במקום בו תפילה יוקדת לא פעלה, וכפי שאנו למדים מתוך המעשה הבא (עפ"י תענית כד, א - ב).

בימי האמורא הקדוש רבה אירעה בצורת, אשר פגעה קשות ביבול והותירה את העם נבוכים ורעבים אל מול המחסור הכבד ששרר בכל. רבה, כמזופה, גזר תענית ציבור. בראשיתו עמד כל העם להתפלל ולהתחנן על נפשם, אולי יחוס אולי ירחם, אולם לשווא. בצורת היתה ועודנה, כמו מקשה עורפה ולועגת לתחנוניהם.

תהו באוזני רבה, או שמא באו בטרוניה: "והא רב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא [והלא כשהיה האמורא רב יהודה גזר תענית - היה נענה]? יתירה מכך, כמובא בהמשך הגמרא - היה רב יהודה מסיר נעלו אחת על מנת לנהוג בדיני האבלות הנדרשים בתענית ציבור, בחליצת נעליים, ועוד טרם היה מתפלל היה נענה.

נענה רבה והוכיח כי בכל הנוגע ללימוד - עשיר דורו שלו ידיעת התורה הרבה יותר מאשר דורו של רב יהודה, ואם כן - לא כאן נעוץ ההבדל. אדרבה, אם בכך היה תלוי הדבר - היה עליו להיענות יותר מאשר רב יהודה.

אלא, השיב רבה: "אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה". קבלת התפילה, מסתבר, תלויה במידה רבה במצבו הרוחני של הדור.

במקום אחר (ברכות כ, א) הובא דיון דומה בין רב פפא לאביי, אף היא בנוגע לתפילתו של רב יהודה שנענתה על אתר, ועל כך השיב אביי באופן שונה, תוך שהוא מתייחס לפער המהותי בין הדורות: "קמאי הוּוּ קא מסרי נפשייהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם [הראשונים היו מוסרים נפשם על קידוש ה', ואילו אנו איננו בדרגה זו]".

על תפילה זו של רב יהודה, אודותיה דנו האמוראים בדרות המאוחרים יותר, נפרט בע"ה בשבוע הבא.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

נאמר בפרשתנו (יב, ג): "בְּיָמֵינוּ יִמּוֹל בְּשֵׁר עֶרְלָתוֹ", ובענין זה נפסק בשלחן ערוך (או"ח קלא, ד): "נהגו שלא ליפול על פניהם... ולא בבית הכנסת ביום מילה". הרמ"א מגביל את המנהג דווקא למקרה בו מתקיימת הברית באותו בית כנסת בו מתפללים, "אבל אם אין המילה בבית הכנסת, אף על פי שהיא בבית הכנסת האחרת, אומרים תחנון".

בטעם הדבר כתב הרמ"א (דרכי משה שם) כי הוא כיון שאלוהו הנביא בא לעיר לצורך ברית המילה, ולפיכך עת שמחה היא לכולם. על סמך דברים אלה כתבו רבים מן הפוסקים שנהגו לא לומר תחנון אף במניינים בהם אף אחד מהמתפללים אינו עתיד להשתתף בברית, כל עוד שהתפילה נעשית באותו מקום. ואם כי יש שחלקו על כך, אך מנהג העולם להקל בזה, וכתבו האחרונים שיש להם על מי שיסמוכו.

עוד מבואר בפוסקים שאף אם בעל הברית, הסנדק או המוהל משתתפים בתפילה, הרי הם פוטרים את הציבור מלומר תחנון.

דעה מעניינת הובאה בשם הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך, לפיה הפטור מאמירת תחנון תקף אך ורק בברית מילה רגילה, אולם במילת גר אין להתיר, משום שאמרו חז"ל (יבמות מז, ב): "קשים גרים לישראל כספחת", ואם כן אין בכך משום שמחה גדולה כל כך [ראה עוד בהרחבה בענין זה בפסקי תשובות סי' קלא].

יד ושם

פסקי שמות והטמן בהם

ראובן

"רַבִּים יִחְלוּ פָנֵי נָדִיב וְכָל הָרַע לְאִישׁ מִתָּן" (משלי יט, ד).

ניסיון העושר אינו קל, אולם על אף זאת מצאנו בחז"ל כי רבי - לדוגמה, כיבד עשירים.

רבנו יונה בביאורו לפסוק זה, מלמדנו מהי הסיבה היחידה בגינה ראוי שיהיה לאדם עושר וחיל חומריים, ואלו דבריו: "ובא המקרא הזה להורות התועלת שישגי אדם מן העושר ותכלית מעלתו, והוא החסד והמתן, כי נכון לטרוח ולעשות חיל על הכונה הזאת, אם ימצא אדם תאוות חסד ונדיבות לבו, ומוזה הצד יהיה נבחר העושר על הדלות".

ביאו לפני - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עז והדר

אחד הדברים המוגדרים 'דבר שבקדושה' ולפיכך אינו נאמר כי אם במעמד עשרה, הינו נוסח "פָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבָרֵךְ", החוזר על עצמו בכמה מקומות בתפילה, בקריאת התורה ועוד. שליח הציבור או העולה לתורה אומרים נוסח זה, כשעל כך משיב הציבור באופן שונה מעט: "פָּרְכוּ ה' הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד".

בנוגע לנוסח המדויק מצאנו מחלוקת במשנה (ברכות מט, ב): "אמר רבי עקיבא, מה מצינו בבית הכנסת - אחד מרובים ואחד מועטים ואמר 'ברכו את ה'', רבי שמעאל אומר, 'ברכו את ה' המבורך'", ולמעשה נפסק בגמרא כדעת רבי שמעאל.

נחלקו הראשונים בנוגע לחזרת 'פָּרְכוּ ה' הַמְבָרֵךְ' על ידי שליח הציבור. יש שכתבו (מהר"ם מרוטנבורג, הובא בתשוב' קטן סי' רנב) כי אין לו לחזור על כך, ואילו אחרים פסקו (רא"ש ברכות פ"ו סי' כו בשם רס"ג ועוד) כי עליו לחזור ולומר זאת. בשלחן ערוך (או"ח נז, א) נפסק כדעה האחרונה. מנהג העולם לכרוע באמירת 'ברכו', ומקורו בראשונים (מחזור ויטרי סדר מנחה וערבית סי' ב. פירוש התפילה לרוקח עמוד רמט), אך רוב הראשונים לא הביאוהו, ואדרבה יש מהאחרונים שתמחו על כך. אולם בביאור הלכה (סי' קיג ד"ה הכוונה) מצא סמך לכך בפסוק (דברי הימים א כט, כ): "וַיֹּאמֶר דָּוִד לְכָל הַקָּהָל בָּרְכוּ נָא אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וַיְבָרְכוּ כָּל הַקָּהָל לַה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַה' וְלִמְלָכָהּ".

הפלא ופלא

שאלות וחיידות בבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' שמיני:

1. תשובה ג' שתי התשובות נכונות.
2. תשובה ג' כשם שהאש מבערת את הקש ואוחזת בו במהרה עד שמתכלה, כך נהרגו המצרים.
3. תשובה א' הטלת אימה ופחד. כאן הכוונה שהמלאכים משבחים לקב"ה מתוך אימה ופחד.

אנו משבחים את הקב"ה בפסקי דמרא בין השאר, על ברייתו הבאות: "אש וברד שלג וקיעור רוח סערה עשה דבר". מה השייכות של בריות אלה במיוחד עם תפילת דוד המלך ע"ה?

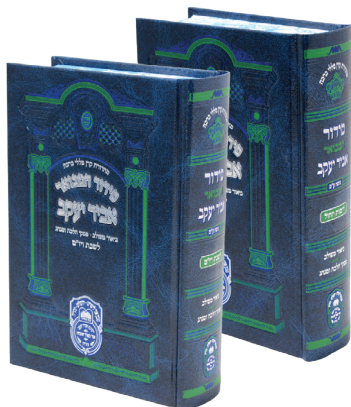
(א) הם היו במרום, ולגודל תוקפם ביקש דוד שיירדו לארץ, ונענה.
(ב) כשהתפלל דוד שייתן ה' את גלית בידו, באו אלה ועמדו לצדו במלחמתו.
(ג) דוד התפלל לקב"ה שישלח את בריותיו אלה על הפלשתים.

בסיום שירת הים אנו אומרים את תרגום הפסוק האחרון: "ה' מַלְכוּתָה קָאִים לְעַלְם וְלְעַלְמֵי עֲלָמָא". התדע מדוע?

(א) משום שאין להתפלל בלשון ארמית, וכאן אנו מדגישים שזו עובדה ולא רק תפילה.
(ב) כדי שאמיתות מלכות ה' תהיה ברורה אף לאומות, שאינן בקיאות בלשון הקודש.
(ג) כדי להבדיל בין קטע לקטע, ולהדגיש שהמשך התפילה אינה חלק משירת הים.

בברכת 'יוצר אור' אנו מהללים לשמו יתברך שהוא 'בעל מלחמות'. מה מבין הפירושים הבא נכון בנוגע לביטוי זה?

- (א) כל מלחמה גשמית אינה בעלת משמעות, מלבד מלחמותיו יתברך.
(ב) הקב"ה נותן בלב המלכים שבארץ ומעוררם להילחם ביניהם.
(ג) את תוצאותיה של כל מלחמה בעולם - רק הקב"ה קובע ואין מלבדו.

שם הזוכה בגיליון פר' תרומה: ה' צבי סלומס

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

- על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).